Vastaanottaja: Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Asia: HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi.

Viite: Kirjallinen lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnan kuulemiseen 5.3.2021.

LAUSUNTO

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf (SAMS) kiittää saamastaan kutsusta saapua sosiaali- ja terveysvaliokunnan kuultavaksi. Liiton tehtävän mukaisesti otamme kantaa vammaisten ja mielenterveysongelmista kärsivien ruotsinkielisten henkilöiden oikeuksia koskeviin asioihin.

Yleistä

Ruotsinkielisten vammaisten ja mielenterveysongelmista kärsivien henkilöiden lukumäärä on noin 45 000. He asuvat lähinnä kahdeksalla uudistuksessa ehdotetulla hyvinvointialueella. Tällä hetkellä ruotsinkielisten sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuudessa on paljon haasteita. Niiden tarjonnassa ja saatavuudessa on suuria eroja Suomen ruotsinkielisten alueiden välillä. Ruotsinkielisistä sosiaali- ja terveyspalveluista on pulaa niin perus- kuin erityistasollakin. Suurin ongelma on se, että ruotsinkielistä henkilöstöä ei ole riittävästi. Sen ratkaisemiseksi tarvitaan koulutus- ja työvoimapoliittisia toimenpiteitä.

Ruotsinkielisiä palveluita tulee kehittää rinnakkain suomenkielisten palveluiden kanssa

Ruotsinkielisen väestön osuus on pieni useimmilla kaksikielisillä hyvinvointialueilla. Siksi yhdenvertaisten suomen- ja ruotsinkielisten sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäminen parhaalla mahdollisella tavalla edellyttää erityistoimenpiteitä.

Palveluita kehitetään tavallisesti suomenkieliselle väestölle suomen kielellä. Tällöin ei oteta huomioon palveluiden ruotsinkielisten erityispiirteiden kehitystä ja siihen liittyviä tarpeita. Ruotsinkielisten palveluiden kehittäminen jälkikäteen johtaa usein epätarkoituksenmukaisiin ratkaisuihin ja siihen, että ruotsinkieliset palvelut eivät kehity suomenkielisten palveluiden kanssa samassa tahdissa. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus on merkittävä uudistus, jossa keskitytään sosiaali- ja

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf

terveyskeskusten kehittämiseen. Hyvien ruotsinkielisten palveluiden ja eheiden ruotsinkielisten palveluketjujen luomiseksi ruotsinkielisiä palveluita tulee suunnitella ja kehittää suomenkielisten palveluiden kanssa rinnakkain alusta alkaen. Muuten ruotsinkielinen väestö joutuu epäedulliseen asemaan.

Kaksikielisten hyvinvointialueiden väliset yhteistyösopimukset

Edellytykset sille, että kaksikielisten maakuntien välisillä yhteistyösopimuksilla pystytään turvaamaan toimivat ruotsinkieliset palvelut, ovat hyvät. Niiden hyvinvointialueiden, jotka eivät itse kykene tuottamaan ruotsinkielisiä palveluita, on voitava sopia yhteistyöstä muiden ruotsinkielisiä palveluita tuottavien hyvinvointialueiden kanssa. Yhteistyösopimusten toimivuudesta käytännössä ei ole vielä riittävää selvyyttä. Yhteistyösopimusten tekeminen perusteellisesti on ratkaisevan tärkeää, samoin kuin se, että sopimusrakenne on tarkoituksenmukainen. Siksi sopimusrakenteen täsmentäminen entisestään olisi tärkeää. Myös sopimusten koordinointiin on varattava riittävästi resursseja.

SAMSin mielestä yhteistyösopimusmalli turvaa vammaisten henkilöiden oikeudet. Mielestämme ehdotettu Kårkulla-kuntayhtymän purkaminen on hyvä asia ja linjassa YK:n vammaisyleissopimuksen kanssa, jonka mukaan palvelut eivät saa perustua diagnoosiin. Myös valmisteilla oleva uusi vammaispalvelulaki perustuu tälle periaatteelle.

Erityisryhmät tarvitsevat paikallisia peruspalveluita ruotsin kielellä

Ruotsinkielisellä väestöllä on oikeus hyviin palveluihin omalla äidinkielellään. Kaksikielisillä hyvinvointialueilla tarvitaan siis toimivia ruotsinkielisiä hoitoketjuja. Erityisryhmät tarvitsevat erikoistuneiden palveluiden lisäksi myös paikallisia ruotsinkielisiä peruspalveluita. Siksi ruotsinkielisiä peruspalveluita on tarjottava paikallistasolla. Näin taataan ruotsinkielisten hoitoketjujen toimivuus.

Matalan kynnyksen mielenterveyspalvelut

Ruotsinkielisten mielenterveyspalveluiden saatavuudessa on alueellisia eroja, ja alueiden välillä vallitsee selkeä epätasa-arvo. Myös ruotsinkielisten matalan kynnyksen palvelujen saatavuus ja mielenterveyspalvelujen laatu on turvattava uudessa järjestelmässä. Oikein ajoitettu varhainen puuttuminen estää ongelmien kasaantumista ja voinnin heikkenemistä. Siksi matalan kynnyksen tukipalveluita tulee olla saatavilla perusterveydenhuollossa. Helposti saavutettavat peruspalvelut myös pienentävät erityisterveydenhuollon kustannuksia.

Kansalliskielilautakunnat

Hyvinvointialueita koskeva uusi aluejako johtaa ruotsinkielisen väestön suhteellisen osuuden pienenemiseen useimmilla hyvinvointialueilla. Siksi kansalliskielilautakunnat tarvitsevat ehdotettua vahvemman mandaatin ruotsinkielisten palveluiden turvaamiseksi hyvinvointialueilla. Jotta kansalliskielilautakunta voisi toteuttaa sille ehdotettavat tehtävät, sillä tulee olla kunnolliset tiedonsaanti- ja vaikutusmahdollisuudet sote-maakunnan päätöksentekoon ja erityisesti riittävät virkamiesresurssit.

Digitaaliset ratkaisut

Digitalisaation myötä voidaan saada aikaan ruotsinkielisten palveluiden kannalta hyviä ratkaisuja, jos kielinäkökulma otetaan huomioon niiden suunnittelussa. Ruotsinkielisten digitaalisten ratkaisujen tulee olla toimivia ja niitä tulee kehittää rinnakkain suomenkielisten digitaalisten ratkaisujen kanssa. Samalla on pidettävä mielessä, että digitaaliset ratkaisut eivät sovi kaikille. Vaihtoehtoiset ruotsinkieliset ratkaisut ovat tarpeen sellaisille henkilöille, jotka eri syistä eivät pysty tai kykene käyttämään digitaalisia ratkaisuja.

Lopuksi

Suunnittelun hyvällä organisoinnilla ja kielinäkökulman huomioon ottamisella heti alusta alkaen voidaan turvata laadukkaat ruotsinkieliset palvelut sekä erikoissairaanhoidossa että perusterveydenhuollossa ja perussosiaalihuollossa. Sosiaali- ja terveyskeskusten kehittämisessä tulee varmistua siitä, että palvelut luodaan ruotsinkielisen väestön kielelliset oikeudet turvaavalla tavalla.

Nina af Hällström
Toiminnanjohtaja

Marica Nordman
Lainopillinen asiamies

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf

Mottagare: Riksdagens social- och hälsovårdsutskott

Ärende: RP 241/2020 rd Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av välfärdsområden och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet samt till lämnande av underrättelse enligt artiklarna 12 och 13 i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse.

Hänvisning: Skriftligt yttrande inför social- och hälsovårdsutskottets sakkunnighörande 5.3.2021.

YTTRANDE

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf (SAMS) tackar för inbjudan till social- och hälsovårdsutskottets hörande. I enlighet med förbundets uppdrag tar vi ställning till frågor som berör rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och psykisk ohälsa som har svenska som modersmål.

Allmänt

De svenskspråkiga personerna som har en funktionsnedsättning eller psykisk ohälsa är till antalet ca. 45 000. De här människorna lever främst på åtta av de i reformen föreslagna välfärdsområdena. I nuläget finns det betydande utmaningar i tillgången till svenskspråkiga social- och hälsovårdstjänster. Utbudet och tillgången varierar stort mellan de olika delarna i Svenskfinland. Brister i servicen på svenska finns inom social- och hälsovården såväl på basnivå som på specialiserad nivå. Det största problemet är att det inte finns tillräckligt med svenskspråkig personal. För att lösa detta krävs utbildnings- och arbetskraftspolitiska åtgärder.

Svensk service bör utvecklas parallellt med den finska servicen

Den svenskspråkiga befolkningens andel är liten i de flesta av de tvåspråkiga välfärdsområdena. Därför behövs särskilda åtgärder för att skapa bästa möjliga förutsättningar för att ordna en likvärdig social- och hälsovård på finska och svenska.

Utvecklingen av service och tjänster byggs vanligtvis upp för den finskspråkiga befolkningen på finska. Då beaktas inte i utvecklingen av de svenska särdragen och de svenskspråkiga behoven i servicen och tjänsterna. Att den svenska servicen byggs upp i efterhand leder ofta till

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf

oändamålsenliga lösningar samtidigt som den svenska servicen inte utvecklas i samma takt som den finskspråkiga. Social- och hälsovårsreformen är en betydelsefull reform där man fokuserar på utvecklandet av social- och hälsovårdscentralerna. För att skapa god service och enhetliga servicekedjor på svenska bör den svenska servicen planeras och byggas upp parallellt med den finskspråkiga från första början. Annars försätts den svenskspråkiga befolkningen i en ofördelaktig ställning.

Samarbetsavtalen mellan de tvåspråkiga välfärdsområdena

Det finns goda förutsättningar att samarbetsavtalen mellan de tvåspråkiga landskapen kommer att trygga fungerande svensk service. På de områden där man inte lyckas producera svenskspråkiga tjänster är det nödvändigt att kunna avtala om samarbete med andra välfärdsområden som producerar svenskspråkiga tjänster. Hur samarbetsavtalen fungerar i praktiken är inte tillräckligt klart ännu. Det är fundamentalt att samarbetsavtalen görs grundligt och att avtalsstrukturen är ändamålsenlig. Därför vore det viktigt att avtalsstrukturen skulle preciseras ytterligare. Det måste även reserveras tillräckliga resurser för genomförandet av samordnandet av avtalen.

SAMS anser att modellen med samarbetsavtal tryggar rättigheterna för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Vi anser att den föreslagna upplösningen av samkommunen Kårkulla är bra och i enlighet med FN:s konvention om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och dess bestämmelse om att service inte får bygga på diagnoser. Även den nya funktionshinderservicelagen som är under beredning bygger på denna princip.

Specialgrupperna behöver lokal basservice på svenska

Den svenskspråkiga befolkningen har rätt att få god service på det egna modersmålet. Det ska alltså finnas fungerande vårdkedjor på svenska i de tvåspråkiga välfärdsområdena. Specialgrupperna behöver förutom specialiserad service också lokal basservice på svenska. Därför måste den svenska basservicen finnas tillgänglig på lokalnivå. Det här garanterar fungerande svenskspråkiga vårdkedjor.

Mentalvårdstjänster med låg tröskel

Det råder stor ojämlikhet och regionala skillnader i tillgängligheten till mentalvårdstjänster på svenska. Tillgången till lågtröskeltjänster och kvaliteten på mentalhälsotjänster bör tryggas på även på svenska i det nya systemet. Tidiga insatser i rätt skede förhindrar att problemen ackumuleras och att måendet hos människor försämras. Därför bör stödtjänster med låg tröskel finnas tillgängliga

inom bashälsovården. Lätt tillgängliga tjänster inom basservicen minskar även kostnaderna för specialhälsovården.

Nationalspråksnämnderna

I och med den nya uppdelningen i välfärdsområden kommer den svenskspråkiga befolkningens mängd minska relativt i de flesta välfärdsområden. Därför behöver nationalspråksnämndernas mandat förstärkas för att garantera svenskspråkig service i välfärdsområdena. För att nämnden ska kunna fullfölja de uppgifter som föreslås, bör den ha verklig insyn i vårdlandskapets verksamhet, faktiska möjligheter att påverka vårdlandskapets beslutsfattande och i synnerhet tillräckliga tjänstemannaresurser.

Tillgängliga digitala lösningar

Digitalisering kan ge goda lösningar för den svenska servicen så länge språkaspekten i planeringen beaktas. De digitala tjänsterna måste fungera väl på svenska och de bör utvecklas parallellt med de finskspråkiga digitala lösningarna. Samtidigt ska man hålla i minnet att digitala lösningar inte fungerar för alla. Det måste finnas alternativa lösningar på svenska för de personer som inte av olika anledningar kan eller förmår använda sig av de digitala lösningarna.

Avslutningsvis

Genom att organisera planeringen väl och genom att beakta språkaspekten genast från början kan en god nivå på service och tjänster på svenska tryggas såväl inom den specialiserade vården som inom bashälso- och socialvården. När social- och hälsovårdscentralerna byggs upp bör man försäkra att servicen skapas på ett sätt som tryggar de språkliga rättigheterna för den svenskspråkiga befolkningen.

Nina af Hällström
Verksamhetsledare

Marica Nordman
Juridiskt ombud

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf